

NOVEMBER 2024

TIJD VERSCHIJNT IN HET LANDSCHAP

“Als dit is wat we vinden...”

Het boek ‘Tijd Verdwijnt uit het Landschap’ maakte wel wat los het afgelopen jaar. Veel lezers reageerden, enthousiast en betrokken. Niet alleen vanuit herkenning, maar ook vanuit de drang om iets te willen doen.

“Als dit is wat we vinden, als we vanuit zoveel ervaringen en professies zorgen en inzichten delen... wát gaan we dan nu doen?”, was heel vaak de vraag.

Daar zijn we over in gesprek gegaan met planoloog Alex Visser, landschapper Greet Bierema en Lawei-directeur Elly van der Goot. Met tomeloze energie bracht dat een inspirerende gedachtewisseling. En sleutels om mee aan de slag te gaan. Dit artikel is er de uitwerking van.

Annemarie Hoogwoud

Beeld

Jaap Jepma

Tekst

Inhoud

Op zoek naar
handelingsperspectief

Sleutel 1:
Nieuwe verbondenheid met het
landschap

Sleutel 2:
Materiekennis is een vereiste

Sleutel 3:
Onderscheidende waarden en
principes

Sleutel 4:
Faciliterende overheid geeft
ruimte

Sleutel 5:
Het fysieke is ook sociaal

Sleutel 6:
Omarm de verbeelding

Sleutel 7:
Maak de tafel compleet

Sleutel 8:
Weet waar je invloed hebt

Afsluiten met perspectief!

Het Boek

Op zoek naar handelingsperspectief

De start van ons gesprek gaat meteen crescendo. Er zitten drie nieuwsgierige mensen aan tafel met passie en ideeën. Schijnbaar moeiteloos schakelt het gesprek van een welkomstwoord naar een scherpe en verdiepende dialoog. Annemarie en ik hebben het drietal uitgenodigd om te verkennen hoe we voorbij de inhoud van ons boek *Tijd Verdwijnt uit het Landschap* kunnen komen. In dat boek signaleren we met onze gesprekspartners de nodige zorgen, wensen, waarden en verlangens voor Fryslân, maar ontbreekt nog het handelingsperspectief.

Kunnen we de sleutels vinden die dat zo verlangde handelingsperspectief wél aanreiken? En hoe groot moet de sleutelbos zijn? Hoé gaan we veranderen? Wat is ervoor nodig om de neergaande lijn van verlies om te buigen?

Wat voor provincie willen we zijn?

Het is geen eenvoudige tijd waarin we leven. De opgaven zijn enorm en complex. Grote uitdagingen op het gebied van klimaat en biodiversiteit bepalen het gesprek over het landelijk gebied, waarbij bijvoorbeeld de stikstofproblematiek en ontwikkelingen in de Veenweiden voor flinke hoofdbrekens zorgen.

“Het is zo massief, dat je je machteloos kunt voelen”, ervaart planoloog Alex Visser, “daarom is het belangrijk om af te wegen op welk schaalniveau je invloed hebt en daar je energie op in te zetten.”

Landschapsarchitect Greet Bierema is het daarmee eens. “Begin veranderingen en transities aan de bron, letterlijk aan de keukentafel bij de mensen die er wonen, werken, leven.”

“Maar ook dat vraagt om een visie op waar je als provincie heen wilt”, benadrukt Elly van der Goot, van origine planoloog, nu directeur van Schouwborg De Lawei: “Wat voor provincie willen we zijn? Welke waarden koesteren we? En wat betekent dat voor de richting die we aan ontwikkelingen willen geven?”

Alex Visser aarzelt, hij is dat eens met een maar: “Als je het lineair doet komt er nooit iets van terecht. Ga aan de slag, toets en reflecteer. Je kunt immers altijd bijsturen. Als je net zo lang wacht met uitvoeren tot een visie als proces is uitgekristalliseerd, dan kun je iedere keer weer opnieuw beginnen, zo lang duurt dat. De urgentie is groot, je moet ook meteen met elkaar aan het werk op die delen uit je opgaven waar gezamenlijke energie zit. Juist met een compacte gebiedsaanpak kan dat!”

“Kleinere projecten met meer impact”

Alex Visser
stedebouwkundige - planoloog

Alex Visser kan terugkijken op een rijke historie als planoloog/ stedenbouwkundige en directeur van buro Vijn. Ook jaren na zijn pensionering is hij nog in veel projecten actief. Een prachtig voorbeeld van een recent project is het Scholenprogramma in Groningen, waarover hij met een klein team van mensen de regie heeft gevoerd. Dat heeft ertoe geleid dat in ruim vijf jaar alle scholen in het aardbevingsgebied zijn vernieuwd of versterkt. Kleinere projecten zijn het nu meestal. Bijvoorbeeld het ontwikkelen van kansrijke projecten voor starters op de woningmarkt en voor ouderen. Maar wat hem betreft zijn het activiteiten met meer impact, omdat ze én urgent zijn en op realisatie gericht.

Zoiets geldt ook voor **Greet Bierema**, die ook al ruim 40 jaar werkzaam is. Zij verhaalt aan het begin een stukje van haar familiegeschiedenis, die terugvoert naar voorouders die in 1619 in Dokkum trouwden. Een filosoof uit Franeker was het, die huwde met de dochter van een ambtenaar. De man werd burgemeester in de provincie Groningen en uiteindelijk belandde de familie in de landbouw op het Hoge Land. De grootvader van Greet promoveerde notabene op stikstof, dat was in Leipzig in 1911. Het was haar eigen broer die ruimte zocht, voor zichzelf en voor zijn ondernemende geest, en naar Nieuw-Zeeland vertrok. Hij was veel bezig met de bodem en deed veel met rode klaver, dat een hoog stikstof verbindend vermogen heeft en een hoog eiwitgehalte. Het zaad van die rode klaver kwam vervolgens naar Nederland. Zijn zoon boert nu ook, een andere zoon studeerde politicologie en wordt de filosoof genoemd. Dat vindt ze bijzonder, omdat het immers ook met een filosoof in 1619 begon. En ze denkt dat het ook belangrijk is, die filosofische inslag die de familie altijd wel had. Vanuit de beschouwing altijd bezig met de omgeving.

“Vanuit de beschouwing altijd bezig met de omgeving.”

Greet Bierema
landschapsarchitect

Het carrièreverloop van **Elly van der Goot** is een heel andere. Haar wortels liggen in de planologie, wat ze met veel plezier studeerde. Het was een studie waarin ze veel excursies had naar steden om te proeven van stedelijke ontwikkeling en cultuur.

Bij een zolderopruiming ontdekte ze dat ze van al die reizen vooral heel veel informatie over cultuur had meegenomen. Kennelijk lag daar toen al haar belangstelling, want na boeiende functies in de ruimtelijke ordening is ze – via interim managementfuncties in cultuur- nu zeer op haar plek als theaterdirecteur in Drachten. Correctie: cultuurhuis is een betere benaming voor dit podium dat voorstellingen, films, beeldende kunst, cultuureducatie en evenementen faciliteert.

Haar band met Fryslân is altijd een sterke geweest en gebleven en dus ook de band met de kwaliteit van de ruimte. “Thuis in Fryslân is kunnen ademen”, zegt ze in het gesprek. “Onderweg naar huis vertraag ik. Vanuit m’n werk is de weg eerst vierbaans, dan tweebaans, steeds een kleinere weg. Aan het einde ben ik thuis.”

“Thuis in
Fryslân is
kunnen
ademen.
Onderweg
naar huis
vertraag ik”

Elly van der Goot
directeur schouwburg de Lawei

Sleutel 1: Nieuwe verbondenheid met het landschap

“We zitten nog midden in de periode van tijd die uit het landschap verdwijnt”, verzucht Greet Bierema. “Of misschien wel juist in een fase waarin de tijd steeds méér in het landschap verschijnt. Op alle schaalniveaus. Kijk om je heen. Alles wordt efficiënt gemaakt om tijd te sparen en gemak te hebben. Ik ken straten waarin iedereen een robotmaaier heeft en het gras ook in de meimaand kort gemaaid was. We fietsen elektrisch omdat we tegen de wind in geen weerstand willen ervaren.”

Elly van der Goot wijst hierbij op verlies van het collectieve. Ze vindt de nieuwbouw ten zuiden van Leeuwarden er een voorbeeld van. “Kleine kernen, met een heel hoog comfort. Voor de individuele bewoners heel fijn, maar het collectieve landschap dat die buurtschappen zou moeten verbinden is weg. Het kan overal zijn.

Herstel van onze band met het landschap begint met verbinding, zonder verbondenheid te ervaren met het landschap komen we niet tot wezenlijke veranderingen ben ik bang.”

Het opnieuw verbinden met het landschap om ons heen is dus de eerste sleutel die leidt tot handelingsperspectief, constateert Elly van der Goot.

“En er is focus en lef nodig”, vult ze daar op aan. “We hebben wijze bestuurders nodig die daar een pleidooi voor houden en er een goed verhaal bij hebben.

Zonder sterk toekomstverhaal blijven we in de knel zitten. Er is daarom een goede wisselwerking nodig tussen het gesprek met mensen aan de keukentafel én een hele heldere visie waarin politici ons meenemen. Dat mogen we best van bestuurders eisen.”

Het opnieuw verbinden met het landschap om ons heen is de eerste sleutel die leidt tot handelingsperspectief.

Alex Visser is daar wat sceptisch over. “Zie jij bestuurders om je heen die zo’n visie hebben? Zijn we in de gelegenheid om daarop te wachten? Ik denk dat we aan de slag moeten”, bepleit hij stellig. “Alles is al zo sterk verankerd in beleidsregels en gejuridificeerd dat het verlamdend werkt. Zo komen we nergens.”

“De samenleving is niet maakbaar. Dat is wat we vroeger dachten, toen ik werd opgeleid. Zo is de Bijlmer ook bedacht. De Bijlmer was een voorbeeld, het summum van hoe je een stadsdeel voor mensen moest ontwerpen. Totdat bleek dat mensen zich in de praktijk anders gedragen dan ontwerpers vanachter de tekentafel hadden bedacht. Veel ruimtelijke experts gaan op de één of andere manier nog steeds uit van een bijna mathematische voorspelbaarheid van het menselijke gedrag. En dat leidt alleen maar tot foute keuzes en een toename van de polarisatie. We hebben de tijd niet, we moeten aan het werk.” Visser beaamt wel dat hij tegenwoordig iets comfortabeler is om met wat meer stelligheid zijn positie te kiezen.

Vroeger, als directeur van buro Vijn koos hij zijn woorden soms ook wat voorzigtiger. Je bent met veel mensen en de continuïteit en kwetsbaarheid van je bureau spelen een rol. Nu is hij alweer 20 jaar ‘éénpitter’ en is hij wat directer in zijn woordkeuze. Dan ga je ook wat sneller de confrontatie aan. De nestor zal in het gesprek nog veel van zich laten horen.

Sleutel 2: Materiekennis is een vereiste

Als we spreken over de grote opgaven, komt een heel belangrijke randvoorwaarde op tafel: kennis van de inhoud. Stikstof, biodiversiteit, veenweide... de opgave is mega, benadrukken alle drie. Wie door de lenzen van deze uitdagingen naar de toekomst kijkt, ziet onherroepelijk dat landinrichtingsprojecten en ruilverkavelingen noodzakelijk zijn. En dan hebben we het nog niet eens over de energie-infrastructuur, woningbouw en mobiliteit.

Fryslân gaat op de schop, in de komende decennia. Daarover zijn de drie gesprekspartners aan tafel het zeer eens. "En vergeet niet dat de uitwerking van zulke opgaven ook enorme impact op de sociale cohesie gaat hebben", vullen ze in koor aan.

Elly van der Goot: "Toen ik zojuist zei dat bestuurders een visie moeten hebben, bedoelde ik ook te zeggen dat zo'n visie z'n fundament moet hebben in materiekennis. Of je nou bestuurder bent bij een gemeente, of provincie, of bij een theater: je moet weten waar je het over hebt. Alleen dan kun je ook de consequenties van je keuzes overzien."

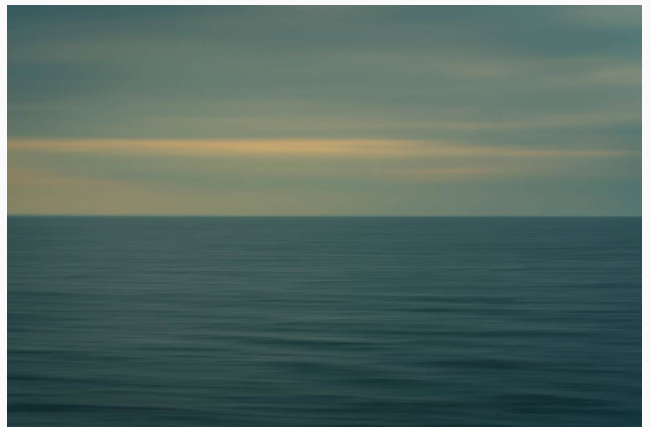
"En juist daar gaat het vaak mis", verzucht Alex Visser, "statenleden, raadsleden, bestuurders... maar ook andere belanghebbenden aan tafel... ze weten vaak niet waarover ze praten."

"Mijn ervaring is dat ze de kennis ook niet vragen", zegt Greet Bierema, "ze vragen niet én ze luisteren niet."

Of je nou bestuurder bent bij een gemeente, of provincie, of bij een theater: je moet weten waar je het over hebt. Alleen dan kun je ook de consequenties van je keuzes overzien.

In het opbouwen van materiekennis ligt daarom de tweede belangrijke sleutel, vinden de drie. Daar de tijd voor nemen is belangrijk. “ Er wordt in landbouwgebieden, bijvoorbeeld de veenweidegebieden heel gemakkelijk gesproken over de opgave om te extensiveren”, vindt Alex Visser, “ Extensiveren betekent minder boeren en meer hectares per boer. Dat betekent ook dat je naar nieuwe en andere verdienmodellen gaat. Zo’n veranderingsproces kan alleen maar collectief vanuit het gebied worden georganiseerd. Dit vraagt maatwerk en een faciliterende en flexibele overheid, die niet met handen en voeten is gebonden aan “Brussel”.

Zijn alternatieven voor het verdienmodel kansrijk? **“Het moet meer over ‘weten’ gaan dan over ‘vinden’”**, is de mening van Greet Bierema. “Ik heb veel plannen van experts en boeren aan de keukentafel aangepast zien worden op het moment dat ook de kennis van de boerinnen werd aangesproken. Die keken niet alleen naar de bedrijfsvoering, maar naar het hele systeem van de boerderij”, zegt ze. Kortom: benut volop de aanwezige deskundigheid. En luister echt naar elkaar. Luisteren is onlosmakelijk met een goed gesprek verbonden.

Sleutel 3: Onderscheidende waarden en principes

Elly van der Goot wendt het gesprek van de aandacht voor kennis naar de noodzaak om het over gedeelde waarden te hebben. **“Net als overall om ons heen is het Friese landschap onder onze handen door de eeuwen heen ontstaan.** Landschap is feitelijk niets meer of minder dan wat wij er met elkaar van maken. Het verandert dus ook.

Het landschap bestaat uit bijzondere natuur, maar vooral uit een omgeving die vanuit allerlei functies door economische groei en ontwikkeling is ontstaan. Misschien zijn de bijzonder fraaie plekken wel zo mooi gebleven, omdat ze niet ten prooi zijn gevallen aan die wens of de kans om te groeien en ontwikkelen.” Het is iets dat historicus Auke van der Woud ons eerder ook meegaf tijdens een wandeling langs de Drentsche Aa. Het onaangetaste landschap kende een historie van armoede. Van armoedige grond en van armoedige mensen. De rijke gronden werden tot volle wasdom gebracht en bracht daar grote veranderingen en efficiëntie.

Volgens Greet Bierema is er een sterk bewustzijn van je omgeving voor nodig, om het goed met elkaar over toekomstwaarden te kunnen hebben. “Mensen zijn zo verschillend, ook in wat hun waarden zijn. Dat gesprek is moeilijk te voeren, daar kom je eigenlijk nooit uit.” Maar ook zij vervolgt het gesprek met gloedvolle betogen over de herkenbare waarden van het Friese land en dat het zo jammer is dat we er zo onachtzaam mee omgaan.

Elly van der Goot koppelt er een grote zorg aan: “Als ik zie hoe we met het unieke waddenlandschap omgaan, waar zoveel wordt gedaan en toegestaan wat dit landschap en de gebiedswaarden beïnvloed. Dat is ons grootste natuurgebied! Als ik zie wat daar gebeurt, ondanks alle waarden, dan maak ik me wel zorgen over al die kleinere bijzondere landschappen in de provincie. Zonder de waarden te beschermen zijn die vogelvrij.”

Misschien zijn de
bijzonder fraaie plekken
wel zo mooi gebleven,
omdat ze niet ten prooi
zijn gevallen aan die
wens of de kans om te
groeien en ontwikkelen.

Alex deelt een aantal basislessen uit de planologie en vermoedt dat als je deze principes zorgvuldig toepast, dat dit de waarden borgt. Het gaat om kwaliteit, rechtvaardigheid en doelmatigheid. Zijn deze drie principes dan onvoldoende geborgd nu? “Ja”, is het ondubbelzinnige antwoord. “er is teveel financieel gestuurd, subsidiegedreven, er wordt te veel gewerkt voor de bühne en de korte termijn. Dat leidt soms tot megalomane dingen die niet passen en die ook niet houdbaar zijn.”

“En dat betekent niet dat er niks kan hé”, zegt Greet Bierema, “we willen geen waslaag over het landschap. Maar benut wel je waarden als waardevaste onderlegger voor je toekomst”.

Waar het net nog even over wijsheid ging, klinkt nu in het gesprek meer hardgrondig door dat we bestuurders nodig hebben met ‘ballen’. Je moet een ‘ho!’ durven uitspreken. Er zou een keerpunt moeten zijn in ontwikkelingen, een kantelpunt waarvan je zegt: daar gaan we niet voorbij of onderdoor.

“Hoe erg is het als we niet meer groeien?”

Sleutel 4: Faciliterende overheid geeft ruimte

Het fundament voor het hebben van een visie ligt in de vorige drie sleutels. Vanuit verbondenheid met je omgeving kun je met behulp van gedeelde kennis een respectvol gesprek hebben over wat je met elkaar belangrijk vindt. En je hoeft het immers niet overal met elkaar over eens te zijn. Op enig moment moet je keuzes maken en met elkaar aan de slag om opgaven te realiseren. En natuurlijk schuurt het dan hier en daar. “Je hoeft niet álles te weten voor je ergens aan begint”, vindt Alex Visser, “je kunt niet alles weten. Daarom gaat het om luisteren, weten, kiezen en accepteren.”

“En die vaardigheid van luisteren is een heel belangrijke”, vult Elly van der Goot aan, “daarmee blijf je weg van het ego. Er zitten aan tafels vaak veel te veel ego’s, ook als het gaat om de vertegenwoordigers van de overheid. We luisteren vaak niet, maar willen onze mening geven. Dat is funest als je stappen vooruit wilt zetten.”

Juist daarom moet je het volgens alle drie de gesprekspartners klein houden: **organiseer de werkwijze gebiedsgericht, dat houdt de tafel klein en de betrokkenheid hoog**. Mensen moeten het immers zelf doen, met elkaar. Overheden moeten uit hun positie komen en de gebieden veel meer vragen wat zij nodig hebben om de opgaven in hun omgeving te realiseren.

Op enig moment
moet je keuzes
maken en met elkaar
aan de slag om
opgaven te
realiseren. En
natuurlijk schuurt
het dan hier en daar.

“Overheden hebben maar drie taken wat mij betreft om een goede faciliterende overheid te zijn”, zegt Alex Visser, “ze moeten zorgen voor geld, organisatie en goede regels.” Juist omdat de overheden nu zo’n centrale rol op hun bord trekken raken we voortdurend in een impasse, vinden alle drie. Want het gebeurt niet in combinatie met bestuurders die een stip op de horizon zetten en daar mensen aan weten te verbinden. Politiek-bestuurlijke organisaties zijn altijd een lastige omgeving, maar zijn dat nog veel meer in deze tijd. Daardoor raken ambtenaren voortdurend in de klem en dat leidt tot verkramping. “Ik ken heel veel goede ambtenaren”, benadrukt Elly van der Goot, “in een faciliterende rol kunnen die veel, als daar maar voor gekozen wordt en ze dan ook dekking en vertrouwen krijgen.”

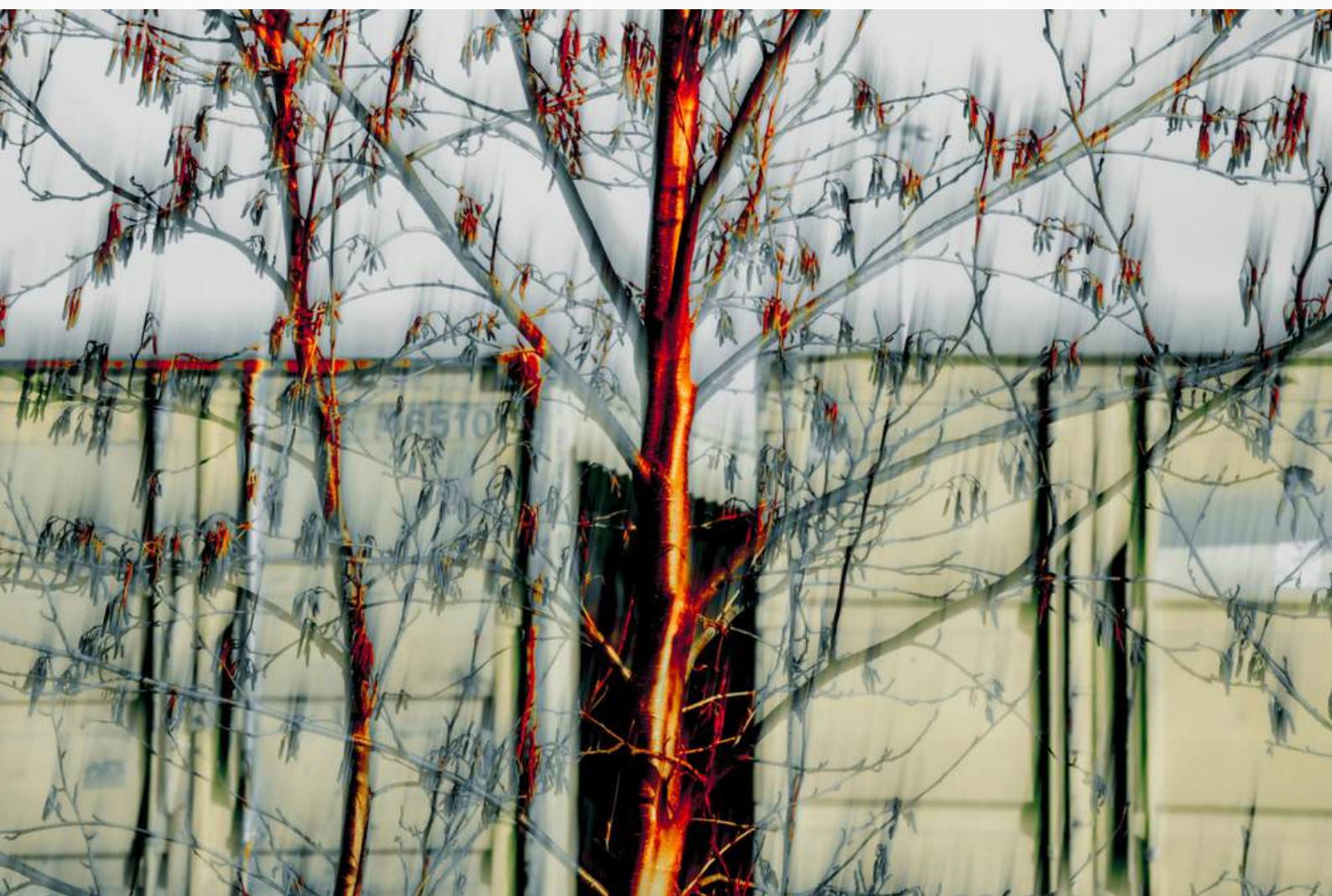
Sleutel 5: Het fysieke is ook sociaal

Bij alle opgaven gaat het te veel over het fysieke en te weinig over de sociale aspecten daarvan. Terwijl juist het sociale zo ongelooflijk belangrijk is. **Het gaat bij al die fysieke opgaven uiteindelijk toch over bestaansvragen: hoe leven we met elkaar samen, waarmee verdienen we ons geld, wat maakt onze leefomgeving waardevol en hoe zorgen we daarvoor?** Alex Visser vindt daar de woonplaats van Elly van der Goot een goed voorbeeld van. “Baard is een dorp dat dwars door alle tijden en ontwikkelingen heen heel herkenbaar en oorspronkelijk is gebleven. Ondanks stappen in de tijd heeft het een heel eigen karakter weten te behouden. Dat dorp neem ik vaak als voorbeeld om te duiden hoe het ook kan.”

Greet wijst naar het pak sap op tafel, dat Elly uit haar woonplaats meenam voor de gastheer. Verse sap van appels en peren uit het dorp. “Overal in Baard staan appelbomen en perenbomen”, vertelt ze, “en eens per jaar plukken en rapen we met elkaar al dat fruit. Daar helpen velen uit het dorp met 200 inwoners bij. En daar wordt dit sap van gemaakt, in dit pak zit een belangrijk stuk van onze sociale verbinding.”

Greet Bierema glundert bij dit verhaal. Toen ze veertig jaar geleden haar carrière begon bij Het Oversticht, kreeg ze de ruimte voor een project met fruitbomen bij Staphorst. Ze was jong én vrouw én landschapsarchitect – wat destijds nog een beetje een vreemd beroep werd gevonden. “Dat met die fruitbomen was een project in de luwte en dus onschadelijk, ik kon er geen kwaad mee. Maar het sloeg zo aan, dat de aanpak op honderden erven landde. Het werd een beweging, dat met die fruitbomen. Misschien wel omdat het die sociale verbinding gaf.” Het gesprek keert met een boogje terug naar het belang van faciliteren. “Geef ruimte!”, wordt aan de tafel geroepen, voor een nieuwe ronde koffie wordt geschonken.

Het gesprek keert
met een boogje terug
naar het belang van
faciliteren.
“Geef ruimte!”,
wordt aan de tafel
geroepen.

Sleutel 6: Omarm de verbeelding

Als we geen keuzes maken, dan kachelt de kwaliteit van het landschap achteruit. Je kiest dan niet bewust voor iets anders, maar komt uiteindelijk wel in iets heel anders terecht. Het recht van de sterkste gaat gelden. Willen we dat? Op dit moment is alles in de samenleving zo ongeveer gejuridificeerd, dat gaat ons niet helpen. **Willen we dat we regels benutten om dingen mogelijk te maken, of blijven we regels vooral inzetten om iets te voorkomen?** Het is belangrijk om creativiteit aan te kunnen spreken. De omgevingswet is een gedrocht geworden die hierbij niet gaat helpen. We trekken alles weer de systeemwereld in. "Wat belangrijk is, is dat we de consequenties zichtbaar maken van keuzes, of van niet-keuzes", vindt Alex Visser, "dan weet je wat je afwegingen zijn."

"Durf te schetsen", vult Greet Bierema aan. "Je hebt taaldenkers en beelddenkers, zorg dat je al die zintuigen aanspreekt."

Durf te schetsen. Je hebt taaldenkers en beelddenkers, zorg dat je al die zintuigen aanspreekt.

"Schetsen kunnen daarbij helpen, maar ook een breed palet aan kunstuitingen", weet Elly van der Goot. Ze noemt een recente theaterproductie die bij Holwerd werd uitgevoerd en die voor velen de ogen over dilemma's in de landbouwtransitie opende. Maar ook fotografie en schilderkunst dragen bij. De motie in de Friese Staten om in planontwikkeling terughoudend te zijn met kaartmateriaal kan op weinig steun rekenen aan tafel. "Je moet niet verkrampen, niet bang zijn. Natuurlijk moet je je bewust zijn van de relatieve waarde, maar verbeelding helpt ons zo!"

Verbeelding is een belangrijk instrument om verhalen te maken en te delen, om zichtbaar te maken hoe je naar de toekomst kunt kijken. Het ontwerp is de basis voor je gesprek. Wijze leiders weten dat", klinkt het aan tafel.

Sleutel 7: Maak de tafel compleet

De tafels waaraan over de uitdagende opgaven gesproken wordt, worden gedomineerd door vijftigplussers. Meestal man. Dat geldt vaak ook voor de plannenmakers. Niks ten nadele van de intenties van al die mensen, maar eenzijdig is het wel.

Wat gebeurt er als we wél de jeugd weten te betrekken? De uitdagingen gaan immers over hun toekomst. Jeugd wordt eigenlijk in alle processen aan tafel gemist en ook jongvolwassenen lijken geen vanzelfsprekende deelnemers. En wat als we de mensen in de woonwijken en de binnensteden weten aan te spreken? Of de boerinnen aan de keukentafel beter betrekken in het gesprek over de toekomst van hun maatschappen en het landelijk gebied? **“Om meer mensen en andere mensen te betrekken in de dialoog zijn andere woorden nodig en andere vormen. 90% van de mensen zit niet aan tafel, dat is zorgelijk. Zo klinkt het rond de tafel.**

Elly van der Goot merkt ook dat bijzondere projecten en beeldende kunst daar een belangrijke rol in kunnen vervullen. Kunstenaars kunnen met andere vragen de dorpen en buurten in, ze komen niet iets halen maar iets brengen en kunnen met hun kijk een vernieuwende en verrassende blik delen die heel andere mensen aanspreekt en activeert.

Wat gebeurt er als we wél de jeugd weten te betrekken? De uitdagingen gaan immers over hun toekomst.

Sleutel 8: Weet waar je invloed hebt

Er zit jarenlange ervaring aan tafel en er wordt hardop gereflecteerd, over zorgen, beperkingen en ideeën voor de toekomst. Alle drie delen een zorg: de opgaves zijn zo massief, zo groot. Onmacht is het grote probleem.

Als je op het hoge schaalniveau wilt acteren, dan blijven de opgaven abstracties waarmee je niet verder komt. “Veel planprocessen en plannenmakers werken zo eendimensionaal, objectiveren de opgaven en kijken vooral naar functionaliteit”, vindt Greet Bierema, “het schaalniveau is te groot.”

Alex Visser: “Ik heb het in dit gesprek al zo vaak gezegd en blijf het herhalen, zorg dat je gebiedsgericht aan het werk bent. En begin daar mee, wacht niet tot alles af is en uitgedacht. Benut de energie. Ik wil zelf alleen nog aan tafels schuiven waar ik iets kan brengen, iets kan doen. En dat is vooral in projecten van een bescheiden omvang.”

“En er is nog iets wat op dat kleinere schaalniveau veel beter kan”, vult Elly van der Goot aan. “Dat is transparant en open van gedachten wisselen. Fel op de inhoud zijn en zacht op de relatie. Dus stevig discussiëren en daarna een biertje aan de bar. Als de wereld klein genoeg is kan dat. Leer van kleine gemeenschappen.”

“Over klein gesproken. Al die MFC’s zijn dikke flauwekul”, roep Alex er nog tussendoor, “gebruik het café, de school of het dorpshuis. Koester de dingen zolang ze er nog zijn”

Fel op de inhoud zijn en
zacht op de relatie. Als
de wereld klein genoeg
is kan dat. Leer van
kleine gemeenschappen

Afsluiten met perspectief!

We verzamelen zo in de loop van het gesprek schijnbaar moeiteloos acht sleutels. Dat is een flinke bos, zou je zeggen, waarmee je flink kunt rammelen. Sommigen zullen zich afvragen of deze sleutels vernieuwend genoeg zijn en of we het daarmee voor elkaar gaan krijgen. Wij denken dat we er een eind mee kunnen komen. En dan niet heel voorzichtig met één sleuteltje tegelijk. En ook niet om na één poging te constateren dat zo'n sleutel niet past. Langjarig aan de slag, met de hele bos, daar ligt vermoedelijk het perspectief.

Wij proberen ze in elk geval actief een plek te geven in ons eigen werk:

in beelden

in woorden

in samenwerking

TIJD verdwijnt uit het landschap

HET BOEK

“Eén ding is zeker. Als je vandaag, of op een ander moment, de laatste bladzijde uit ‘Tijd verdwijnt uit het landschap’ omslaat, kijk je voorgoed anders om je heen. En dat is precies wat we willen. Want wie goed kijkt ziet meer.”

nieuwsgierig geworden naar het boek?

KIJK OP WWW.TIJDVERDWIJNTUITHETLANDSCHAP.NL

COLOFON

tekst [jaap jepma](#)

fotografie en vormgeving [annemarie hoogwoud](#)

uitgave [november 2024](#)

contact www.noordtij.nl - www.annemariehoogwoud.nl

copyright [@2024 jaap jepma | annemarie hoogwoud](#)